

הרב יהושע י' נויבירט
הרב אביגדר נבצל
הרב מרדכי הלפרין

קיצוב זמן במכשירי הנשמה – שו"ת

בס"ד, כ"ד בחשון תשס"ב

לכבוד מו"ר
הגאון הר"ר יהושע נויבירט שליט"א
הגאון הר"ר אביגדר נבצל שליט"א

שלום רב,

א. חולה במחלת טרשת צד חוט השדרה - ALS (Amyotrophic Lateral Sclerosis) סובל ממחלה ניוונית מתקדמת של השרירים. המחלה גורמת בהדרגה לשיתוק מלא של כל השרירים, כולל שרירי הנשימה, פרט לשרירי גלגלי העיניים. במצב מתקדם של המחלה החולה איננו יכול להזיז שום אבר מגופו ואף איננו יכול לנשום בעצמו, והוא מת מחנק אלא אם כן חובר למכונת הנשמה. בגלל רגישות יתר של השרירים והעצמות, כל תזוזה או דקירה גורמת לו לכאבים קשים, בשעה שפרט להזות גלגלי העיניים הוא איננו יכול להזיז אבר.

ב. "לאור הסבל הרב והבלתי מתואר של חולה כזה", פסק הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שמותר שלא לחברו למכונת הנשמה. (נשמת אברהם, כרך רביעי, חלק יו"ד, סי' שלט, ס"ק ב'; הובא גם באסיא נט-ס, עמ' 58-60). והרב יוסף אפרתי שליט"א כתב על מקרה כזה בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א: "מותר לחולה שאי אפשר לרפאתו אלא אך ורק להאריך תוחלת חייו בחיי שעה והדבר כרוך ביסורים לוותר על הטיפול." (נשמת אברהם, שם). ויעויין בקריינא דאיגרתא² שהגרי"ש קנייבסקי, הסטיפלער זצ"ל, נטה להשוות דין נוטה למות סובל לדין הגוסס, (אף שאיננו גוסס עדיין), שלכאורה ראוי להימנע מלהאריך חיי יסורים "כל שאינו אלא לחיי שעה ואין בו הצלה ממש", עיי"ש.

ג. לאחרונה פנו שני חולים במחלה זו לבתי המשפט. מחלתם נמצאת כרגע בשלב די מתקדם של המחלה, כאשר תוך זמן קצר הם יזדקקו למכשיר

1. במהדורה החדשה של הנשמת אברהם הובאו הדברים בחלק יו"ד, סי' שלט, ס"ק (ד) א 5.
2. קריינא דאיגרתא מכתב קצ. הובא במאמרו של פרופ' אברהם שטינברג, אסיא עא-עב עמ' 27.

הנשמה כדי להמשיך לחיות. כרגע הם עדיין רוצים לחיות למרות הסבל הקשה. אך הם חוששים מלהתחבר למכשיר הנשמה, שמא גם בשעה שסבלם יחמיר והם יגיעו למצב בו יעדיפו שלא לקבל את הטיפול של מכשיר הנשמה, בכל זאת יאלצו להישאר צמודים למכונה ללא אפשרות ניתוק.

חולים אלו פנו לבית המשפט בבקשה לקבוע לפני חיבורם למכשיר ההנשמה, שכאשר סבלם יגבר, יהיה מותר לנתק אותם, לבקשתם, ממכשיר ההנשמה.

על פי המצב המשפטי הקיים [שנת תשס"ב], קיימת סבירות גבוהה שבית המשפט יאשר את בקשתם. אמנם אם יתאפשר לחברם חיבור זמני למכונת ההנשמה שאיננו מצריך ניתוק, יש להניח שבית המשפט יעדיף פתרון כזה על ניתוק בידים.

ד. שתי שאלות.

האם ניתוק ממכשיר הנשמה נחשב כהסרת מונע או כהריגה בידים?

השניה – האם מותר במקרים כאלה לחבר את החולה למכשיר הנשמה עם טיימר (הדומה, מבחינה טכנולוגית, לשעון שבת ארוך טווח) בצורה כזו שכבר לפני חיבור החולה למכשיר ההנשמה, מצבו של המכשיר יהיה כזה שהוא אמור להפסיק לפעול בתאריך מסויים. כשהמכשיר יפסיק לפעול, מצבו של החולה יהיה שוב כפי שהיה לפני החיבור הזמני, וניתן יהיה לדון אם לחברו למכשיר או להימנע מהחיבור החוזר.

ה. האם ניתוק ממכשיר הנשמה נחשב כהסרת מונע או כהריגה בידים?

כאשר חולה איננו מסוגל לנשום בכוחות עצמו ניתן להנשים אותו באופן ידני, דהיינו: על ידי הנשמה מלאכותית מפה לפה, או על ידי לחיצה ידנית קצובה על מפוח שמחדיר אויר לצינור המוחדר לריאותיו.

לכאורה ברור שהמשך ההנשמה הידנית מוגדר כמניעת יציאת נשמה, ולכן, אם מצבו של החולה יוגדר כגוסס – יהיה מותר להפסיק את ההנשמה המונעת יציאת נשמה, וכמבואר בספר חסידים³, בשלט⁴ גיבורים⁵ וברמ"א⁵.

3. ספר חסידים סי' תשכג (סי' שטו במהדורת וויסטינעצקי).

4. שי"ג על הרי"ף, מו"ק, טז, ב.

5. יו"ד, שלט, א.

מכונת הנשמה מבצעת את אותה פעילות באופן אוטומטי, שאיננו מצריך פעולות נוספות של אדם. ולכן ניתן להסתכל עליה בשני אופנים. מצד אחד ניתן לומר שלמרות שהמכונה איננה נזקקת לפעולת אדם, אע"פ כן אין הברל בין אדם המנשים ביד לבין המכונה המבצעת את אותה פעולה, ואם כן גם הפסקת פעילות המכונה תחשב כהסרת המונע. כצד זה כתבו הגרש"ז אויערבאך זצ"ל⁶, הגר"ד הלוי⁷ זצ"ל, ואחרים⁸.

מאידך, הגרמ"פ פיינשטיין זצ"ל כתב⁹ שניתוק ממכונת הנשמה מהוה הריגה, וז"ל:

'כל זמן שהמכונה עובדת עבודתה אסור ליטול מפיו דשמה הוא חי ויהרגוהו בזה, אבל כשפסקה מלעבוד שנחסר העקסינוען שהיה שם לא יחזירו לפיו עוד הפעם עד עבור זמן קצר כרבע שעה, שאם אינו חי כבר יפסיק מלנשום וידעו שהוא מת, ואם יחיה היינו שיראו שהוא נושם גם בלא המכונה אך בקושי ובהפסקים, יחזירו המכונה עוד הפעם לפיו מיד וכה יעשו הרבה פעמים עד שיוטב מצבו או שיראו שאינו נושם בעצמו כלל שהוא מת."

בירושלים שמעתי שזו גם דעתו של הגר"ש אלישיב שליט"א.

1. האם מותר במקרים כאלה לחבר את החולה למכשיר הנשמה עם טיימר?

גם אם הפסקת פעולה של מכשיר הנשמה נחשבת כהריגה בידיים ולא כהסרת מונע, הדברים אמורים כשהמכונה ממשיכה לעבוד בלא צורך בפעולת אדם. אך אם הופסקה פעולתה בהיתר, כגון "כשפסקה מלעבוד שנחסר העקסינוען שהיה שם", כתב הגרמ"פ שם שאין חובה לחדש את פעילותה ללא תנאי, אלא יש לשקול את המצב כשאלה של חיבור מחדש ולא כשאלה של ניתוק. קל וחומר אם חוברת המכונה מראש לזמן קצוב, ברגע שפסקה המכונה, יש לדון בהפעלתה מחדש לפי הכללים הנוגעים לחיבור ראשוני של חולה למכונה. לכן, אם מדובר בחולה סופני סובל אשר אין חובה לחברו למכונת הנשמה, לא תהיה חובה לחדש את

6. אסיא נג-נד, עמ' 26; ספר אסיא ז, עמ' 148ב, שם התיר לנתק מי שהוגדר על ידו כ"ספק מת ספק גוסס" ממכונת הנשמה "ומכיון שאת המכשיר רק שמו הרופאים, יש לראותו כאילו הוא רק מאריך את סוף הגטיסה ומעכב את הנשמה לצאת מן הגוף, ולכן מותר להסירו". למיטב ידיעתי הגרש"ז מעולם לא התיר לנתק חולה אחר ממכשיר הנשמה.

7. עשה לך רב, חלק ה, סי' ל. הגר"ד הלוי התיר לנתק חולה הנוטה למות ממכונת הנשמה, בחולה הנוטה למות במצבים בהם הותרה הסרת המונע.

8. צ"ץ אליעזר חלק י"ג סי' פט; הרב ברוך י"י רבינוביץ, ספר אסיא א עמ' 197-198; הרב פנחס ברוך טולידאנו, ברקאי כרך ד, עמ' 42-59. [וראה שו"ת משנה הלכות לרב מנשה הקטן, ברוקלין ניו יורק, חלק שביעי, סימן רפז].

9. שו"ת אגרות משה חלק י"ד ג סימן קלב.

הפעלת המכונה. הדבר דומה לשעון גז המותר ביום טוב, שלפני ההדלקה כבר קצב שעון הגז את זמן ההדלקה, ולכן אין בהפעלתו לא כיבוי ולא גרם כיבוי, כמו שבהפחתת שמן מן הנר לפני הדלקתו ביום טוב אין לא כיבוי ולא גרם כיבוי. וכבר כתב בציץ אליעזר ח"ג סי' פט, שבחיבור מכונת הנשמה לטיימר מכוון מראש, אין חשש איסור כלל. (מדובר בטיימר מקצועי עם התראה מוקדמת למניעת תקלה ח"ו).

ז. הבעיה המעשית

למרות האמור יש לדון בשאלה הבאה: לצורך חיבור למכונת הנשמה, מוכנס צינור פלסטי לתוך קנה הנשימה דרך פיו של החולה. דרך הצינור הזה מוחדר האוויר מהמכונה לריאות החולה. עם הפסקת פעילות המכונה, אם לא יוצא מייד הצינור מגרונו של החולה, יישאר המצב שבו קוטר החלל הפנימי של הצינור הוא יותר קטן מאשר הקוטר הטבעי של קנה הנשימה. משמעות הדבר היא שיתכן כי נשימה עם צינור בקנה דורשת יותר מאמץ מנשימה עם קנה חופשי. ואם עובדה זו נכונה, יצא שיכולת הנשימה העצמית לאחר הניתוק היא פחותה מיכולת הנשימה העצמית שהיתה לפני החיבור. לאור זאת אודה מאד לכת"ר אם יענה לי – בהקדם האפשרי – על השאלות הבאות:

1. אם זה אכן המצב, האם בכל זאת מותר לחבר מראש את החולה למכונת הנשמה עם זמן קצוב?
2. אם חולה ALS הרשאי לסרב להתחבר למכונה, אומר שהוא מוכן להתחבר רק אם זמנה יהיה קצוב, האם בכה"ג מותר לחברו לזמן קצוב כדי להאריך את חייו בהסכמתו, במקום שימנע מלהתחבר בכלל, וימות קודם?
3. מתן הוראה לצוות הרפואי להוציא את הצינור מגרונו של החולה מייד עם הפסקת הפעולה של המכונה על ידי הטיימר, האם היא פותרת את הבעייה?
4. האם יש חובה להתנות חיבור למכונת הנשמה לזמן קצוב, במתן הוראה לצוות הרפואי להוציא את הצינור מגרונו של החולה מייד עם הפסקת הפעולה?

בהוקרה רבה

תלמידו

מרדכי הלפרין

חשובת הרב יהושע יי נויבירט¹⁰

ו כסלו תשס"ג

איוי ציג מפדכי האפדין שליטא

אחפשה'ס ושאט'ס

הפדק הדיטעני אכתבו ורצוני לענות איהו כפי בקשת אשכ'ס שאלת חכ'ס חצ'י תשובה
ביו"ט מוקד' ארוטיץ' שמו אמונ'פה אט אט ידוע שכעבור זמן הנ' יבנה וכן שטון-
שבת מוקד' אשנות את מחול'ו אהאפיק את זמן הפה'סלה וזכ' מוקד' אל אט כפ'ס
החמ'א דולק'.

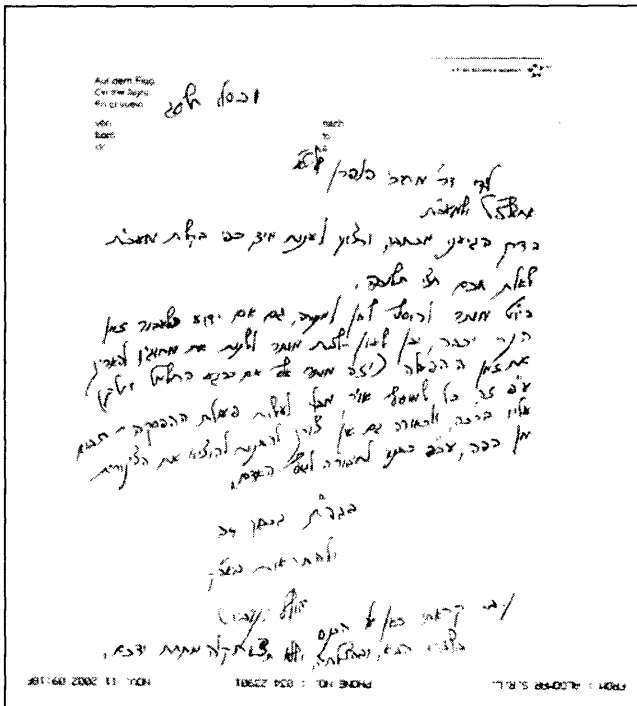
ע"פ ז'ה כל שמוטיץ אויף מהל'י לעשות פ'עול'ת הפפסקה - תבוא עליי הפכה
ולכאופה אט אין צופק אהתנות אהרוצ'א את הצ'ינופית מן הפשה עכ"פ כתנאי
אחיבופה אלוף האצט.

בהפ'ת הכבוד פ'ה

ואהתפאות באה'ק

יהושע יי נויבירט

נ'ה קפאתי כאן אל הכ'ס בשבוע הבא ובהצ'לחה ושא' תר'א תקלה מתחת ידכ'ס.

10. תשובת הרב נויבירט הגיעה מחו"ל בפקס, ביום שני ר' כסלו תשס"ג (11 בנובמבר 02).

תשובת הרב אביגדר נבנצל¹¹

תשובות הן כולקאן:

אסא 2: התשובה היא כן:

לא תלות באפשרות הנצבית בשאלה 3. כלומר: אם את התשובה אסא 3 היא פ"א כי אי אפשר אמוך על הצוות או אם הרוצאה של הטובוס מזיקה רפואית מצדדים אחרים¹².

אסא 3: אם אפשר אמוך על הצוות – התשובה היא: כן:

אסא 4: האם והתשובה אסא 3 היא כן – אף התשובה אסא 4 אם היא כן: ואף אם התשובה אסא 1 תפיה כן:

מקור: אטיא פא-פב, עמ' 99-104 (2008)

סוף דבר

א. השאלה העיקרית ששאלתי את הגר"י נויבירט והגר"א נבנצל לא היתה על עצם העיקרון של קיצוב מראש של זמן פעולת המנשם. עצם העיקרון, עליו הסכימו גם הגאונים הנ"ל, כבר הובא בפוסקים שהוזכרו במכתב השאלה¹³. השאלה היתה כיצד להתגבר על בעיה טכנית קשה, שבעקבותיה יכולת הנשימה העצמית לאחר הניתוק היא פחותה מיכולת הנשימה העצמית שהיתה לפני החיבור¹⁴. על כך גם ניתנו התשובות. אחרי קבלת התשובות קיימנו דיונים מקצועיים בוועדה להפיכת הנשמה לטיפול רפואי ביד¹⁵, ומצאנו פתרון טכני נאות לבעיה הטכנית הנ"ל: מתן תמיכת לחץ הפותרת את הבעיה ומייתרת את השאלה העיקרית.

ב. המחלקה להנדסה רפואית של ב"ח שיבא בתל השומר פיתחה קוצב זמן אוניברסאלי למנשמים, קוצב שעומד בדרישות המחמירות של הוועדה. באלול תשס"ח, לאחר ניסיונות ושיפורים אחדים, הוצגה במרכז לסימולציה רפואית (מס"ר) מערכת בקרה עם קוצב, העומדת בדרישות ההלכה ובכללי הבטיחות. הקוצב המתאים לכל סוגי המנשמים החשמליים בבתי החולים הועבר לבדיקה בטיחות במחלקה לאישור מכשירים רפואיים במשרד הבריאות (אמ"ר). משם תעבור המערכת לשני בתי חולים להפעלה מבוקרת ע"פ כללי ועדת הלסינקי למיכשור רפואי.

הרב מרדכי הלפרין

11. המכתב נשלח לרב נבנצל ביום חמישי כ"ה חשוון תשס"ב (31.10.02) בצהריים, בדואר מהיר. באותו ערב התקשר הגר"א נבנצל והכתוב לבני ביתי את התשובות.

12. כעבור יומיים, כמוצ"ש חיי שרה, התקשרתי אל הרב נבנצל טלפונית לאשר את תשובותי ולקבל הבהרות.

13. הבהרה זו נמסרה לי ע"י הגר"א נבנצל.

14. לפוסקים אלו יש להוסיף גם את הגר"מ שטרנבוך, תשובות והנהגות, חו"מ סי' תנח, עמ' תקסא, המתיר לחבר מראש קוצב זמן למנשם של טריפה, על מנת לאפשר, לאחר ההפסקה המתוכננת, את העברת המנשם להצלת השלם; הגר"י זילברשטיין בשיעוריו לרופאים שנת תשס"ד, שהחירי החיות פגים הנולדים בשבוע 25 ע"י חבורם למנשם עם קוצב זמן.

15. לעיל עמ' 335, פרק ז, הבעיה המעשית

16. עמ' 329 לעיל